

В статье рассмотрены методические подходы к оценке формирования и эффективности функционирования обслуживающих кооперативов сельского хозяйства. Предложена система показателей оценки деятельности сельскохозяйственных обслуживающих кооперативов.

Ключевые слова: *обслуживающий кооператив, оценка формирования, показатели эффективности деятельности.*

Methodological approaches to evaluating the formation and efficiency of functioning of agricultural service cooperatives were considered in the article. A system of indices for evaluating the activity of agricultural service cooperatives was suggested.

Key words: *service cooperative, evaluation of formation, indices of efficiency of activity.*

УДК 330.322

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІНВЕСТУВАННЯ В ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ

Ю.В. ТАНАСІЙЧУК, аспірант

У статті розкриті теоретичні аспекти інвестування у людський капітал, як головне багатство українського суспільства. Відображені види, показники та критерії оцінки ефективності інвестицій в людський капітал. Розкриті особливості розподілу інвестицій. Вказано на необхідність регулювання процесів інвестування людського капіталу зі сторони держави.

В Україні великого значення набуває формування людського капіталу – найціннішого з усіх видів капіталу. Одним із способів відтворення людського капіталу є інвестування в людину, в її здоров'я і освіту. Практика зарубіжних країн свідчить про те, що накопичення людського капіталу є однією з умов, що забезпечують досягнення стійких темпів економічного розвитку країни. Ефективність економіки визначається якістю людського капіталу. У сучасних умовах знання і кваліфікація відносяться до числа важливих чинників економічного зростання і соціального прогресу суспільства.

Приплив інвестицій в людський капітал переслідує довготривалі стратегічні цілі створення в Україні соціально-орієнтованої економіки, що характеризується високим рівнем і якістю життя населення. Провідну роль в процесі формування загального людського капіталу повинна виконувати держава. Тому для забезпечення стійкого розвитку безумовного значення набуває послідовна державна політика стимулювання такого роду інвестицій.

Головне багатство українського суспільства – люди, тому дослідження

проблеми ефективного використання однієї з основних продуктивних сил, що реалізується у формі людського капіталу, є актуальною задачею.

Наукові уявлення щодо людського капіталу у суспільстві закладено такими дослідниками, як: А. Сміт, Д. Рікардо, К. Маркс, Т. Шульц, Г. Беккер, С. Фішер, Р. Дорнбуш, К. Гріффін, Дж. Міллер, Ф. Тейлор, Д. Мак-Грегор та інші.

Інвестування в людський капітал досліджували українські науковці: О. Будякова, Н. Дучинська, О. Грішнова, А. Бикова, О. Коваль, Т. Степура, А. Горова, В. Приймак, О. Івашина, В. Ішин та інші.

Метою статті є вивчення сутності інвестування в людський капітал, як головне багатство українського суспільства.

Методика досліджень. В основу дослідження покладено діалектичний та системний методи пізнання; абстрагування та узагальнення – для визначення ролі інвестицій в людський капітал та інші підходи до вчення економічних явищ.

До інвестицій в людський капітал відносять витрати на підтримку здоров'я, на отримання загальної і спеціальної освіти, витрати, пов'язані з пошуком роботи, професійною підготовкою на виробництві, міграцією, пошуком економічно значущої інформації про ціни і зарібок.

Згідно з визначенням, даним С. Л. Брю і К. Л. Макконнеллом, «Інвестиції в людський капітал – це будь-яка дія, яка підвищує кваліфікацію і здібності і тим самим продуктивність праці робітників. Витрати, які сприяють підвищенню числі-небудь продуктивності, можна розглядати як інвестиції, оскільки поточні витрати здійснюються з тим розрахунком, що ці витрати будуть багато разів компенсовані в майбутньому» [1, с.150].

Інвестування в людський капітал передбачає переслідування для інвестора вигод для себе безпосередньо, та для третіх осіб.

Так, для працівників – це:

- підвищення рівня доходів;
- задоволення від роботи;
- поліпшення умов праці;
- зростання самоповаги;
- поліпшення якості життя.

Для працедавця – це:

- підвищення продуктивності праці;
- скорочення втрат робочого часу і зростання ефективності виробництва, що зрештою, сприяє підвищенню конкурентоспроможності.

Для держави – це:

- підвищення добробуту громадян;
- зростання валового доходу;
- підвищення економічної активності громадян.

Здійснення інвестицій – це дуже важливий процес у відтворенні людського капіталу, в якому він виступає або об'єктом, або суб'єктом, або результатом дії. Таким чином, інвестиції лише створюють основу для виробництва людського капіталу в системі освіти, охорони здоров'я,

підвищення кваліфікації, економічної мотивації, географічної мобільності і т. д. Їх зміст – не просто вкладення коштів, а ще і реальна, усвідомлена і цілеспрямована діяльність інвестора. При цьому важливу роль в створенні людського капіталу виконують витрати праці і зусиль щодо саморозвитку і самовдосконалення. Витрати неминуче включаються в суспільні витрати у всьому відтворювальному процесі.

Виділяють такі види інвестицій в людський капітал [3, с.98]:

- витрати на освіту, включаючи загальну і спеціальну, формальну і неформальну, підготовку за місцем роботи;
- витрати на охорону здоров'я, що складаються з витрат на профілактику захворювань, медичне обслуговування, дієтичне харчування, поліпшення житлових умов;
- мотивація;
- пошук інформації і міграція;
- фундаментальні наукові розробки;
- екологія і здоровий спосіб життя;
- культура і дозвілля.

Існує також розподіл інвестицій в людський капітал на речові і нематеріальні витрати. До перших відносяться всі витрати, необхідні для фізичного формування і розвитку людини. До других – накопичені витрати на загальну освіту і спеціальну підготовку, частину накопичених витрат на охорону здоров'я і переміщення робочої сили.

З усіх видів інвестицій в людський капітал найважливішими є вкладення в здоров'я і освіту. Загальна і спеціальна освіта покращує якість, підвищує рівень і запас знань людини, тим самим збільшуючи обсяг і якість людського капіталу. Інвестиції у вищу освіту сприяють формуванню фахівців високої кваліфікації, висококваліфікована праця яких робить найбільший вплив на темпи економічного зростання.

Сьогодні одним з найважливіших компонентів вкладень в людський капітал у всіх країнах є витрати навчання на виробництві. У будь-якому освітньому проєкті до 80% знань припадає на самостійне навчання. Особливо це стосується професій фахівців – дослідників, вчителів, інженерів, експертів з комп'ютерів і т.д., які покликані безперервно оновлювати кваліфікацію через індивідуальне вивчення літератури, використання незалежних навчальних програм, навчання на прикладі діяльності, досвіду і оцінки інших людей.

Інвестиції в освіту за змістовною ознакою поділяють на формальні і неформальні. Формальні інвестиції – це отримання середньої, спеціальної і вищої освіти, а також отримання іншої освіти, професійна підготовка на виробництві, різні курси, навчання в аспірантурі, докторантурі та інші. Неформальні – це самоосвіта індивіда, до цього виду належить читання розвиваючої літератури, вдосконалення в різних видах мистецтва, професійне заняття спортом та інші.

Разом з освітою найважливішим є капіталовкладення в здоров'я. Це призводить до скорочення захворювань і смертності, продовження

працездатного життя людини, а отже, часу функціонування людського капіталу. Стан здоров'я людини – це його природний капітал, частина якого є спадковою, а інша – набутою в результаті витрат самої людини і суспільства. Протягом життя людини відбувається знос людського капіталу [2, с.18].

Інвестиції в людський капітал мають ряд особливостей, що відрізняють їх від інших видів інвестицій:

1. Віддача від інвестицій в людський капітал безпосередньо залежить від терміну життя його носія.

2. Чим раніше робляться вкладення в людину, тим швидше вони починають давати віддачу.

3. Людський капітал не тільки схильний до фізичного і морального зносу, але і здатний накопичуватися і примножуватися.

4. У міру накопичення людського капіталу його прибутковість підвищується до певної межі, обмеженої верхньою межею активної трудової діяльності, а потім різко знижується.

5. Не всякі інвестиції в людини можуть бути призвані вкладеннями в людський капітал. Наприклад, витрати пов'язані з кримінальною діяльністю, не є інвестиціями в людський капітал, оскільки суспільно недоцільні і шкідливі для суспільства.

6. Характер і види інвестицій в людину обумовлені історичними, національними, культурними особливостями і традиціями.

7. Порівняно з інвестиціями в інші форми капіталу, інвестиції в людський капітал є найвигоднішими як з погляду окремої людини, так і з погляду всього суспільства.

Базуючись на класифікацію людського капіталу, можна виділити основні напрямки інвестицій у людський капітал по таких різних рівнях:

Нанорівень (на рівні окремої людини або домогосподарства) включає інвестування у вітальний капітал, культурно-моральний капітал, трудовий капітал, інтелектуальний капітал, організаційний капітал, підприємницький капітал. Людський капітал індивіда здатний приносити дохід носієві даного капіталу, організації, на якому даний капітал використовується, а також країні в цілому.

Мікрорівень (людський капітал організації) має на увазі вкладення коштів у визнані активи індивідуального людського капіталу, фірмові нематеріальні активи, організаційний капітал, структурний капітал, бренд-капітал, соціальний капітал.

Важливою сферою формування й розвитку людського капіталу є реальний сектор економіки. У теорії людського капіталу підприємство, поряд з родиною й державою, зізнається основним джерелом інвестицій в індивідуальний людський капітал. У літературі людський капітал фірми розглядається переважно в рамках концепції нематеріальних активів організації. Людський капітал співробітників зізнається основною частиною нематеріальних активів підприємства, що генерує силою інноваційного розвитку [6, с. 211].

Макрорівень (на рівні держави в цілому) включає інвестування в соціальний капітал, інтелектуальний капітал, вітальний капітал, культурно-моральний капітал, організаційно-підприємницький капітал і трудовий капітал, представлені як національні інтелектуальні пріоритети, національні конкурентні переваги, природний потенціал.

Таким чином, можна сформулювати загальну концепцію формування та відтворення людського капіталу (рис. 1).

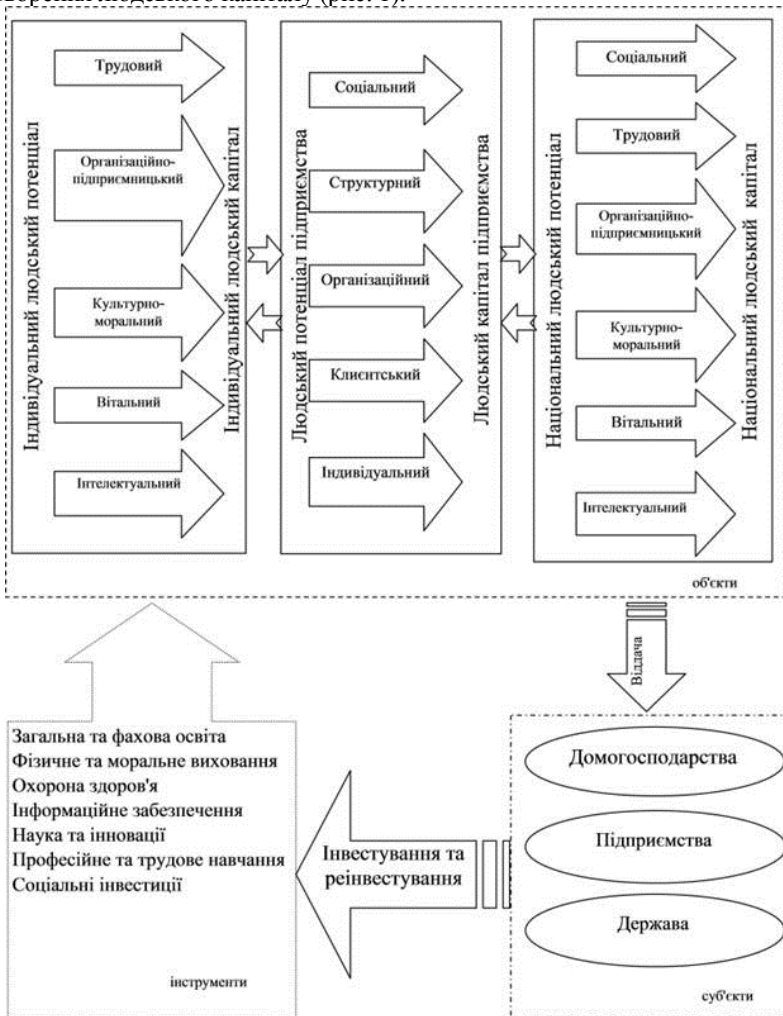

Рис. 1. Концепція формування та відтворення людського капіталу

Джерелом вкладень в людський капітал може виступати держава, недержавні громадські фонди і організації, регіони, окремі фірми, домогосподарства, міжнародні фонди і організації, а також освітні установи.

На сьогодні роль держави в цій галузі достатньо велика. Держава застосовує як примусові, так і спонукальні заходи в цій галузі. До примусових належить обов'язкова для всіх формальна освіта в обсязі середньої школи, обов'язкові медичні профілактичні заходи. Проте головними заходами є спонукальні. Уряд має в своєму розпорядженні два дійових способи, які використовуються з метою зміни розмірів приватних інвестицій в людину, робляться автоматично через ринок. Вони можуть вплинути на доходи тих, хто працює, а також в змозі регулювати ціну придбання людського капіталу. Особливо велика роль держави в найважливіших сферах формування людського капіталу – у сфері освіти і охорони здоров'я. Інвестиції, на виробництво людського капіталу є виключно важливими для сім'ї і для всього суспільства.

Для оцінки ефективності інвестиційних вкладень в людський капітал використовують цілий ряд критеріїв і показників. В економічній літературі використовуються такі критерії, або показники ефективності інвестицій в людський капітал [5,с.205]: максимізація різниці між прибутком і витратами; період окупності інвестицій; чиста поточна вартість; співвідношення витрат і прибутку; відношення різниці граничних доходів до різниці граничних витрат; щорічний чистий доход; внутрішня норма віддачі.

Висновки. Людський капітал – суттєвий чинник стійкого економічного розвитку суспільства. Інвестуючи в людський капітал, держава вирішує проблеми, пов'язані з економічним розвитком країни та соціальною стабільністю суспільства. Інвестиції в людський капітал являють собою досить вагомий капіталовкладення, оскільки приводять до зростання прибутку за рахунок зростання якості людського капіталу. Головним доказом на користь таких капіталовкладень є те, що витрачені кошти можуть окупитися за рахунок підвищення продуктивності праці і таким чином бути виправданими.

У збалансованій економіці повинні оптимально поєднуватися державні і приватні інвестиції. Залучення інвестицій в людський капітал, ефективне їх використання здатне дати могутній поштовх економічному розвитку національної економіки України і виходу її в розряд провідних держав світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Савченко М.О. Теоретический базис категории «человеческий капитал» / М.О. Савченко. — Самара: Экономическое образование, 2005. — 240 с.
2. Бабенко А.И. Человеческий капитал как показатель общественного здоровья и критерии оценки эффективности системы здравоохранения / А.И. Бабенко // Сибирский консилиум. — 2007. — 8. — С. 17 – 21.
3. Крисанова Т.Н. Загальна модель аналізу вигід і витрат при інвестиціях в людський капітал / Т.Н. Крисанова // Харків: Фенікс, 2001. — 298 с.

4. Кошулько О.П. Інновації в управлінні людським й інтелектуальним капіталом / О.П. Кошулько // Проблеми науки. — 2007. — №5. — С. 45 – 48.
5. Экономика труда: Учебное пособие / Б.В. Корнейчук – М.: Гардарики, 2007. — 366 с.
6. Норкіна Т.П. Інвестиції в освіту як фактор розвитку людського капіталу / Т.П. Норкіна, З.О. Скарбун, Н.О. Тарханова // Економіка будівництва і міського господарства. — т. 4. — №4. — 2008. — С. 211 – 218.

Одержано 26.11.12

В статье раскрыты теоретические аспекты инвестирования в человеческий капитал, как главное богатство украинского общества. Отображены виды, показатели и критерии оценки эффективности инвестиций в человеческий капитал. Раскрыты особенности распределения инвестиций. Указано на необходимость регулирования процессов инвестирования человеческого капитала со стороны государства.

Ключевые слова: *накопление человеческого капитала, виды и отдача инвестиций в человеческий капитал, показатели эффективности инвестиций, период окупаемости.*

Theoretical aspects of investing in human capital as the main riches of the Ukrainian society were researched in the article. Types, indices and criteria of evaluating the efficiency of investing into human capital were elucidated. Peculiarities of investments allocation were shown. The necessity for the state regulation of the processes of investment into human capital was emphasized.

Key words: *human capital accumulation, types and return of investments into human capital, indices of investments efficiency, cover of expenditure period.*